
Transformacija OS RH u kretanju ka NATO savezu

SLAVKO BARIĆ*

Sažetak

Transformacija oružanih snaga predstavlja stvarni izazov za oružane snage većine europskih zemalja, pa čak i za OS SAD-a. Od pojave revolucije u domeni vojnih poslova izazov transformacije postaje ključan za izgradnju oružanih snaga sposobnih odgovoriti na nove sigurnosne izazove. RH teži pridruživanju NATO savezu što pred cjelokupno hrvatsko društvo i pred OS RH postavlja imperativ istinske transformacije. Transformacija OS RH mora se odvijati kao stalan proces izgradnje novih sposobnosti sa kojima će OS RH biti sposobne odgovoriti na nove sigurnosne izazove. U transformaciji OS RH iznimno je važno pitanje je pitanje izgradnje profesionalne vojske. Izazovi profesionalizacije oružanih snaga posebno su aktualni kod tranzicijskih zemalja. U Republici Hrvatskoj, zbog stvaranja oružanih snaga u Domovinskom ratu, ovo predstavlja i prvorazredno političko pitanje. Upravo zbog toga je za transformaciju OS RH i integraciju Republike Hrvatske u NATO važna potpora svih nacionalnih institucija. Republika Hrvatska treba modernizirati i profesionalizirati svoje oružane snage na način koji će ponajprije služiti hrvatskim nacionalnim interesima, ali i pridonijeti ukupnoj sposobnosti NATO-a kao jedinstvenog saveza.

Ključne riječi: transformacija oružanih snaga, profesionalizacija, sigurnosni izazovi, NATO

---

*

General pukovnik mr. sc. Slavko Barić je zamjenik načelnika GS OS RH. Stavovi izneseni u radu izraz su osobnog mišljenja autora i ne predstavljaju stavove institucije u kojoj autor radi.

Uvod

Od stjecanja vlastite neovisnosti i međunarodnog priznanja, Republika Hrvatska je za svoje stratezijske ciljeve postavila oslobođenje RH i prijem u euroatlantska integracije, prije svega u EU i NATO savez. Hrvatski obrambeni sustav stvoren je u ratnim uvjetima ranih 90-ih godina prošlog stoljeća, te je bio strukturiran sukladno potrebama tadašnje ratne situacije. Po oslobođenju stvoreni su uvjeti da RH aplicira za prijem u Partnerstvo za mir i da samim time kroz partnerstvo pokrene svoje obrambene potencijale u potrebitu transformacije s ciljem doprinosa izgradnji mira i stabilnosti u svijetu, a posebno na jugoistoku Europe. Republika Hrvatska je kao svoje glavne vanjskopolitičke ciljeve postavila članstvo u NATO i EU, te iste smatra jednim od najvažnijih jamstava za vlastitu nacionalnu sigurnost.

U cijelom procesu transformacije obrambenog sustava kao konstanta se pojavljuje nerazumijevanje pojma sigurnosti u cjelokupnom značenju te riječi te se sigurnost poistovjećivala kao sinonim sa pojmom obrana. Posljedica takvog pristupa bilo je nerazumijevanje potrebe da se kroz sigurnosni sustav RH osigura sposobnost odgovora hrvatske države u dinamičnom procesu s permanentnim ugrozama ka omogućavanju optimalnog i sveobuhvatnog razvoja hrvatskog društva. Zbog toga je potrošeno dragocjeno vrijeme za istinsku transformaciju OS RH te ionako vrlo ograničeni resursi kojima je raspolagala ratom opustošena RH. To je rezultiralo galopirajućim zaduživanjem u inozemstvu i samim time slabljenjem sigurnosnog sustava RH, a s druge strane, usporavalo približavanje RH ka integraciji u NATO savez. Republika Hrvatska je u tom razdoblju neispunjavanjem potrebitih prilagodbi usporila proces približavanju ka NATO savezu, te zbog sporog realiziranja prihvaćenih partnerskih ciljeva gubila toliko potrebiti i dragocjeni kredibilitet o spremnosti za provođenje obrambenih reformi. Po oslobađanju OS RH su prepoznate kao sustav socijalnog zbrinjavanja i rješavanja nemalih socioekonomskih problema stradalnika i sudionika Domovinskog rata te se kasni s početkom planske reforme.

Imajući u vidu naprijed navedeno, u transformaciji obrambenog sustava potrebno je iskazati snažnu usmjerenost ka stvaranju pretpostavki za sveobuhvatan razvoj hrvatskog društva kroz proces ostvarivanja stratezijskih ciljeva RH integriranjem u NATO i EU. Dajući težište na izgradnji stabilnih temelja za trajnu demokraciju, koji se zasnivaju na sigurnosti, pravdi i blagostanju hrvatskog naroda i svih građana RH, pokazat će se sposobnost da se snažno štite nacionalni interesi i samim time osigurava dobrobit za buduća pokoljenja.

Ulaskom u NATO i EU, Republika Hrvatska će ući u ekskluzivni krug razvijenih demokratskih država s funkcionirajućim pravnim sustavom i tržišnom ekonomijom, što će je činiti vjerodostojnim i pouzdanim partnerom. Članstvo u NATO-u osigurati će Hrvatskoj prijelaz sa statusa pridruženog člana u status kreativnog subjekta međunarodnih odnosa koji će ravnoprav-

no sudjelovati u kreiranju i odlučivanju oko zajedničkih obrambenih, sigurnosnih i ostalih pitanja unutar NATO i EU.

Perspektiva članstva u NATO-u pruža Hrvatskoj snažan poticaj i oslonac u prilagodbi i reformi cjelokupnog obrambenog i državnog sustava. Sukladno tome, Hrvatska ulaže velike napore za ispunjavanjem preduvjeta za članstvo u NATO-u, ponajprije kroz MAP – izradom *Godišnjeg nacionalnog plana* (ANP) i kroz PARP, kao najznačajniji mehanizam na svom putu priključenja NATO-u.

U svom čvrstom nastojanju i želji da postane punopravna članica NATO-a, potrebno je provesti opsežne reforme i prilagodbe na političkom, ekonomskom, zakonodavnom, kao i obrambenom planu u kojem transformacija OS RH ima ključnu ulogu. Uspješna provedba cjelokupnih društvenih reformi odlučujuća je za ulazak Hrvatske u članstvo, jer u Savez ne ulaze oružane snage pojedine države, već cjelokupno društvo. Demokratska, stabilna, i pravno uređena Hrvatska prije svega je u interesu njezinih građana, a postizanjem i izgradnjom takvog društva ispunit ćemo i uvjete za punu integraciju u Sjevernoatlantski savez. Proces pristupanja Savezu zasniva se na predanosti zajedničkim vrijednostima koje države članice dijele i mogućnosti doprinosna funkciji kolektivne obrane.

Zaključcima proisteklim s Istanbulskog summita, Republika Hrvatska je prepoznata kao ozbiljan kandidat za NATO, te očekuje, što je i potvrđeno, individualnu ocjenu napretka i ispunjavanja kriterija za članstvo u NATO-u 2007. ili 2008. godine.

Kretanje Republike Hrvatske ka NATO-u

Sredinom 90-ih godina prošlog desetljeća, završetkom Domovinskog rata, Hrvatska se okreće intenziviranju svojih diplomatskih napora s ciljem približavanja i uključivanja u euroatlantske integracije. Početkom 1996. Republika Hrvatska je službeno definirala punopravno članstvo u NATO-u i EU kao prioritetne vanjskopolitičke ciljeve, što je jasno istaknuto u govoru Predsjednika RH o stanju nacije. U skladu s tim Hrvatska iste godine podnosi formalnu zamolbu za ulazak u program Partnerstvo za mir (*Partnership for Peace – PFP*), no NATO je samo pozdravio hrvatske aspiracije, te podržao nastojanja za uspostavljanjem bliže suradnje.

Proces pristupanja RH u P Partnerstvo za mir započeo je posjetom predsjednika Vlade RH 15. veljače 2000. NATO-u i tom prigodom Hrvatskoj je ponuđen poseban program PFP aktivnosti (*Tailored IPP*). Na osnovi ponuđenog, Hrvatska je nakon i formalnog ulaska u proces PFP, u 2000. godini sudjelovala u 59 događaja, od čega 47 planiranih i 12 neplaniranih (bitno je napomenuti da je RH u prošloj 2004. godini sudjelovala u oko 300 IPP događaja).

Ministar vanjskih poslova RH potpisao je 25. svibnja 2000. Okvirni dokument Partnerstva za mir, čime Hrvatska i službeno postaje članica NATO-ovog programa PfP i Euroatlantskog partnerskog vijeća (EAPC). Ulaskom u PfP Hrvatska je napravila "prvi korak" u procesu pristupanja NATO-u, što joj je omogućilo da snažnije i jasnije promiče nacionalnu sigurnosnu i vanjsku politiku i ciljeve, te da znatnije pridonese međunarodnoj i regionalnoj sigurnosti.

U listopadu 2000. Hrvatska predaje NATO-u odgovor na *Upitnik o cjelokupnoj PzM interoperabilnosti (Survey of Overall PfP Interoperability)*, čime započinje njezino sudjelovanje u okviru PARP-a (Proces planiranja i raščlambe – *Planning and Review Process*). Tom prigodom Hrvatskoj su ponuđeni partnerski ciljevi (*Partnership Goals* – PG) kojima je cilj poboljšati interoperabilnost između OS RH i NATO-a. Od ponuđenih 32, Hrvatska je prihvatila 26 partnerskih ciljeva, koji su se uglavnom odnosili na postizanje interoperabilnosti hrvatskih postrojbi sa snagama NATO članica. Republika Hrvatska trenutačno radi na implementaciji 48 Partnerskih ciljeva, koji znatno usmjeravaju procese promjena u MORH-u i OS RH i u cjelokupnoj državnoj upravi, odnosno, pokrivaju iznimno širok spektar područja suradnje koje su nužne u hrvatskim pripremama za ulazak u NATO.

Reformski naponi, započeti početkom 2000. godine, rezultirali su značajnim smanjenjem oružanih snaga. Međutim, nova je struktura postala samo manja inačica prijašnje, što znači da nije prilagođena sigurnosnim izazovima novog vremena. Isto tako, nova struktura nije bila u skladu s raspoloživim proračunskim sredstvima za obranu, unatoč značajnom smanjenju osoblja.

Dobivanjem statusa formalnog aspiranta za članstvo u NATO-u (ulazak u MAP 2002.) kroz PARP/MAP mehanizam počinje temeljito preispitivanje sposobnosti hrvatskog obrambenog sustava, odnosno postupna prilagodba NATO sustavu planiranja. Pokušalo se analizom hrvatskog obrambenog sustava (američka *Defense Reform Study*, britanska *Study of MOD Management & Administration*), predložiti reformske korake koji bi uspostavili balans između proračunskih mogućnosti i realnih obveza OS RH.

Potkraj listopada 2003. započeo je rad na *Strategijskom pregledu* obrane (SPO), koji je prvi pokušaj da se cjelovito sagledaju svi aspekti koji utječu na obrambeni sustav, od analize prijetnje, utjecaja savezništava, do raspoloživih resursa, te će se sa izradom ovoga dokumenta prvi puta analitički sagledati sve jakosti i slabosti obrambenog sustava što će omogućiti a prema dinamičkom planu aktivnosti nastavljen je i u 2004. godini.

Sa izradom trećeg ANP dan je novi zamah aktivnostima na području obrambene politike, ističući pripreme za članstvo u NATO i EU kao najvažnije prioritete u sljedećem srednjoročnom razdoblju. U veljači 2004. objavljen je dokument *Defence Policy 2004/05 – Into The Alliance*, u kojem su započete aktivnosti u procesu izrade Strategijskog pregleda obrane (SPO), dobile najviši prioritet.

Glavna novina *Defence Policy 2004/05 – Into The Alliance* je najava namjere izmjene temeljnog obrambenog koncepta. Republika Hrvatska prihvaća

poželjnost, ali i nužnost koncepta kolektivne obrane, odnosno organiziranje obrambenog sustava kompatibilnog NATO savezu, te aktivno prati transformacije unutar NATO-a sa ciljem vlastitih prilagodbi aktualnim transformacijama unutar samoga Saveza.

Odsutnost izravne vojne prijetnje RH te razvoj dobrosusjedskih odnosa u neposrednom okružju omogućava povoljan trenutak za početak reformi OS i njihovu transformaciju u snage sposobne da odgovore novim sigurnosnim izazovima (terorizam, proliferacija oružja za masovno uništavanje, organizirani kriminal). Reforme obrambenog sustava i NATO članstvo se međusobno podupiru i komplementarni su.

Glavni čimbenici koji određuju okvir u kojem se odvija transformacija OS RH su neupitnost iskustava i stečevina Domovinskog rata, relativno stabilno sigurnosno okružje u kojem ne postoji izravna vojna prijetnja sigurnosti Republike Hrvatske, proračunski okviri Ministarstva obrane i Oružanih snaga u narednim godinama, a kao možda najvažniji čimbenici koji definiraju taj okvir ističu se napori za pridruživanje u punopravno članstvo NATO-a i EU. Prema usvojenom planu aktivnosti provedbe Strategijskog pregleda obrane obavljene su i završene sljedeće aktivnosti:

a) Napravljen je pregled stanja unutar Ministarstva obrane i Oružanih snaga, što je uključivalo detaljnu raščlambu resursa i postojećih sposobnosti.

b) Analizirani su rizici i prijetnje kojima je Republika Hrvatska izložena, te je procijenjena vjerojatnost mogućih ugroza u budućnosti.

c) Analizirane su sve obveze i zadaće koje Oružane snage imaju, uključujući obveze prema UN, NATO, EU te prema regionalnim organizacijama i inicijativama.

d) Također su razmatrana specifična pitanja važna za definiranje budućeg izgleda obrambenog sustava.

Razmotrene su opcije i posljedice odluke o ukidanju obveznog služenja vojnog roka, te će se kroz javnu raspravu dodatno testirati dostignuti rezultati i ponuđena rješenja u studiji u profesionalizaciji. Nalazi će poslužiti kao temelj za donošenje odluke Saboru RH o prioritetima u profesionalizaciji OS RH te o opstanku ili ukidanju obveznog služenja vojnog roka u budućnosti, načinima izvršavanja vojne obveze, te samom načinu profesionalizacije OS RH.

Napravljena je analiza pričuve i ročnog sastava. Rezultati ove analize ukazali su na postojanje prevelike, teritorijalno ustrojene pričuve, za koju ne postoje dostatna sredstva koja bi omogućila redovitu obuku i provjeru. Temeljem tih nalaza postignut je konsenzus državnog vrha o ukidanju pričuve "B" tipa, što je i provedeno Odlukom Predsjednika RH od 11. svibnja 2004.

Osim ukidanja "B" pričuve, tijekom 2004. zauzeti su stavovi i donesene vrlo važne odluke kao što su; donesena je odluka o odustajanju od daljnje modernizacije zrakoplova MIG-21, privremeno je suspendiran projekt opremanja tenkovima, te je donesena odluka o otpisu neperspektivne vojne opreme i naoružanja. Ove odluke predstavljaju međukorak do definiranja završne strukture i veličine Oružanih snaga.

Međuresorna radna skupina Vlade RH je predložila koncept organiziranja Obalne straže, u kojem će značajnu ulogu imati Hrvatska ratna mornarica i dijelovi zrakoplovnih snaga. U tijeku je izrada normativno-zakonskih prijedloga reguliranja ovog područja.

Da bi se stvorili uvjeti za kvalitetnu transformaciju OS RH, potrebno je žurno dovršiti *Strategijski pregled obrane* (SPO), te tijekom 2005. g. otpočeti s temeljitom reorganizacijom obrambenog sustava sukladno nalazima SPO i usvojenog *Dugoročnog plana razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske za razdoblje 2005-2015*. Dugoročni plan OS RH sukladno zakonu treba biti usvojen u saborskoj proceduri, a njegovom realizacijom će se stvoriti potrebni preduvjeti za okončanje reforme obrambenog sustava Republike Hrvatske započete 2002. te postaviti smjer njegovog budućeg razvoja za desetogodišnje razdoblje. Donošenjem Dugoročnog plana razvoja OS RH prvi put će se izgraditi jasno zacrtana vizija razvoja OS RH na realnim i osiguranim resursima za ostvarivanje navedenog plana. Kroz proceduru donošenja Dugoročnog plana razvoja kojeg donosi Sabor bit će ostvarena puna civilna kontrola nad OS RH.

Ka novoj strukturi hrvatskog obrambenog sustava

Cilj reforme i reorganizacije je uspostavljanje moderne strukture obrambenog sustava RH koja će moći odgovoriti ugrozama novog doba oslanjajući se na članstvo u NATO-u i sigurnosne aranžmane u okrilju Europske unije. Obveze Republike Hrvatske koje proistječu iz članstva u NATO-u i Europskoj uniji, trebaju biti prepoznate i ugrađene u buduće misije i zadatke Oružanih snaga, ali i u takav sigurnosni i obrambeni sustav koji će efikasno uporabiti sve elemente nacionalne snage u realnom vremenu s posebnim naglaskom na sposobnostima kriznog upravljanja. Kako bi se omogućilo efikasno donošenje odluka potrebnih za izvršavanje obveza prema Saveznicima, potrebno je uskladiti ne samo elemente i strukturu snaga, već i reorganizirati pravni okvir i proceduralne mehanizme unutar cjelokupne državne uprave s naglaskom na odlučivanje na strategijskoj razini. Pri planiranju troškova razvoja obrambenih sposobnosti potrebno je koristiti moderne mehanizme preuzete od bilateralnih partnera, koji daju optimalne odgovore u uporabi resursa nacionalne sigurnosti cjelokupne hrvatske nacije. Tako će se omogućiti dugoročno stabilno i sigurno okruženje za razvoj dugoročnih projekata koji su u obrambenom sustavu nužni, ali koji se moraju kretati u okviru vlastitih proračunskih sposobnosti.

Težeći brojčano malim, ali mobilnim, dobro opremljenim, organiziranim i obučanim oružanim snagama, nužno je realistično sagledati ulogu i mogućnosti razvoja OS RH u okvirima planiranog proračuna. Temeljem uočenih potreba, dostupnih proračunskih sredstava i analize sigurnosnih kretanja u regiji, izvjesno je da će se u narednom srednjoročnom planskom razdob-

lju OS RH kontinuirano smanjivati te da bi trebale biti ispod 18.000 vojnih i civilnih djelatnika.

Buduće Oružane snage Republike Hrvatske trebaju biti organizirane u gotove združene snage, koje bi bile popunjene profesionalcima i sastojale bi se od dvije manevarske brigade i postrojbi borbene i logističke potpore, zatim u snage pričuve i obuke, te cjeline za izobrazbu i logistiku. Glavne značajke takve strukture Oružanih snaga su: smanjenje organizacijske "dubine" u odnosu na postojeću strukturu, popunjavanje stalno spremnih snaga profesionalcima, združivanje grana Oružanih snaga i modularno organiziranje za svaku operaciju, smanjivanje broja zapovjedništava i raspoređivanje više ljudi u postrojbama, sustav izobrazbe objedinjen je u jednu ustanovu, obuka i pričuva su pod granskim zapovjedništvima koja predstavljaju vrh vojne strukture u obučavanju pojedinaca i postrojbi za namjenske zadaće. Istodobno logistika treba biti ustrojena na principima fokusirane logistike s integriranom distribucijom uz maksimalno oslanjanje na gospodarske kapacitete cjelokupnog društva.

Buduća struktura snaga temeljit će se na operativnim sposobnostima čime će se izbjeći multipliciranje nadležnosti i nepotrebno administriranje. Time bi se optimizirale i integrirale fizički raspršene istoznačne djelatnosti, te izbjeglo rasipanje ionako nedostatnih resursa.

Istodobno je potrebno predvidjeti koje sposobnosti će biti tražene po ulasku u NATO, te kako sa sadašnjih deklariranih snaga u budućnosti izgraditi snage odnosno posjedovati sposobnosti koje će imati svoje mjesto u sustavu kolektivne obrane NATO-a, te činiti okosnicu snaga koje se u budućnosti moraju ustrojiti za zadaće Saveza.

U cilju uspješne transformacije OS RH potrebno je nastaviti program smanjivanja vojnog i civilnog osoblja, ali istodobno započeti i prijem novog osoblja, s ciljem popravljivanja dobne i obrazovne strukture, te izgradnje osoblja koje će biti sposobno odgovoriti na izazove transformacije oružanih snaga.

Nužnost profesionalizacije u transformaciji OS RH

Izgradnja profesionalne vojske imperativ je novog doba. Uvjetovana je globalizacijom novih sigurnosnih izazova te rastućim zahtjevima za transformacijom oružanih snaga koje postavljaju principi rata u informacijskom dobu.¹ Oblikovanje vojnih sposobnosti potrebnih za 21. stoljeće iznimno je složeno pitanje koje se nameće kao posljedica stvarnih, revolucionarnih promjena u domeni vojnih poslova. Izazovi profesionalizacije kroz transformaciju posebno su aktualni u transformaciji oružanih snaga europskih ze-

1

Više o principima rata u informacijskom dobu vidi Robert R. Leonhard, *The Principles of War for the Information Age*, Presidio Press, Inc. Novato, CA, SAD, 2000, str. 35-194., i George and Meredith Friedman: "The Future of Warfare", *The Economist*, 8th March 1997, str. 15.

malja. One se većinom susreću sa sličnom sigurnosnom dilemom – a za male i tranzicijske zemlje, kao što je Republika Hrvatska, navedeni izazov predstavlja i prvorazredno političko pitanje.

Nepredvidljiva budućnost stalno mijenja opseg i karakter suvremenih sigurnosnih izazova, što se posebno očitovalo nakon 11. rujna 2001. Tada je iskazana nova sposobnost globalnog terorizma i otvoreno je novo poglavlje u civilizacijskim divergencijama koje su predstavile stvarnu prijetnju izazivanja sukoba civilizacija. Ove promjene u zadaćama oružanih snaga zahtijevaju izgradnju sposobnosti koje su daleko iznad postojećih, te zahtijevaju izgradnju oružanih snaga koje su sposobne projicirati moć daleko izvan vlastitog teritorija. Upravo u vremenu kada se s manjim resursima želi postići više, odnosno zahtijeva se optimizacija sposobnosti, postavlja se pitanje što uopće znači profesionalizacija i kakve sposobnosti moraju posjedovati oružane snage, te samim time i vojnici, dočasnici i časnici kao profesionalci u informacijskom dobu.

U 20. stoljeću, stoljeću klasičnih ratova, najvažniji oblik popune većine oružanih snaga u svijetu bila je opća vojna obveza² koja je proizašla iz nužnosti ratovanja i stvaranja većine europskih vojski. Ova obveza je, pod propisanim zakonskim uvjetima, predmnijevala uključivanje svih muških građana u oružane snage i bila je optimalno moguć model za stvaranje masovnih oružanih snaga s temeljnom zadaćom obrane vlastitog nacionalnog teritorija. Oružane snage izgrađene po ovim principima bile su statične, reaktivne, masovne, regionalne, naglašeno trome te nisu mogle odgovoriti sigurnosnim izazovima s kraja 20. stoljeća, a pogotovo novim izazovima koje nosi nepredvidljiva budućnost.

Zbog nužne potrebe za transformacijom, model oružanih snaga zasnovan na obveznom novačenju u drugoj polovici prošlog stoljeća zamijenjen je kombiniranim modelom vojne organizacije koji predmnijeva popunu oružanih snaga kroz opću vojnu obvezu, ali i angažiranje vojnika po ugovoru (dragovoljaca) za različite, te pogotovo specijalne zadaće na koje odgovor mogu dati samo vrhunski osposobljeni, profesionalni vojnici. Međutim, u zadnjem desetljeću prošlog stoljeća ni kombinirani model nije uspio u potpunosti odgovoriti na sigurnosne izazove u upravljanju krizama, pa se tako, kao imperativ novog doba, nameće puna transformacija oružanih snaga uz prisutnu sposobnost projekcije moći na bilo koji dio zemlje³. Zahtjev za transformacijom je kod svih zemalja članica NATO-a, te zemalja članica Partnerstva za mir (PfP), dramatično ubrzan tragičnim događajima od 11. rujna 2001.

2

David R. Sands u *Washington Timesu* od 1. siječnja 2001. Novačenje je dio prošlosti, ističe da će nulto novačenje postati prije pravilo nego iznimka, te da je to neminovnost procesa dugoročnog ali potpunog nestanka masovne vojske.

3

O prosudbi novih zadaća oružanih snaga u informacijskom dobu vidi šire: Sam J. Tangredi, "Assessing New Missions", u *Transforming America's Military*, National Defense University Press Washington, D.C. 2002, str. 3-31.

Iskustva europskih zemalja koje su profesionalizirale svoje oružane snage otkrivaju da je, prije svega, bilo potrebno provesti detaljnu analizu i tako odrediti kakve će oružane snage najbolje odgovarati njihovim sigurnosnim potrebama u 21. stoljeću. Tek nakon toga, u dugogodišnjem procesu, moglo se pristupiti izgradnji novih vojnih sposobnosti, uz istodobno očuvanje postojećih kvaliteta i već dosegnutog stupnja profesionalizacije. Novonastale okolnosti u sigurnosnom okružju nameću i sigurnosnu dilemu: s jedne je strane prisutna potreba da mlad čovjek doprinese zajedničkom dobru i oduži se domovini kroz vojnu obvezu ili civilno služenje vojnog roka, a s druge su strane prisutni zahtjevi za novim i kvalitetnim sposobnostima vojnika 21. stoljeća. Ova je dilema, u svakoj od zemalja koje su transformirale svoje oružane snage, rješavana na drukčiji način. Principi transformacije su posebno poučni za sve tranzicijske zemlje koje su se našle pred sličnim zadacima.

Na aktualne transformacije oružanih snaga izrazito utječu povijesno iskustvo, kultura te tradicija države i naroda u kojem se transformacija provodi. Poseban utjecaj imaju dostignuti stupanj ekonomskog razvoja i međunarodnog integriranja, te izgradnja kooperativnoga sigurnosnog modela i geopolitički položaj. Svi ovi zahtjevi u svezi transformacije oružanih snaga odražavaju se kao kondicionalni zahtjevi okoliša, a s druge strane jasno se definira potreba da oružane snage u budućnosti budu tehnološki suvremene, fleksibilno razvojne, proaktivne i preemtivne. Oružane snage s profesionalnim značajkama u sustavu NATO-a moraju posjedovati sposobnosti sprječavanja razvoja krize u njenim počecima, odnosno u vremenu kada je cijena krize najmanja i kada je vjerojatnost sprječavanja širenja krize najveća. Ovaj zahtjev je predstavljao, i predstavlja stvarni centar gravitacije u transformaciji suvremenih oružanih snaga prema modelu snaga koje će biti proaktivne, spremne za brzo dislociranje (*deployable*), združene, visoko koherentne, interoperabilne, te naglašeno sposobne za djelovanje u nepoznatim i nepredvidljivim uvjetima.

Pred sadašnje i buduće članice NATO saveza postavljen je zahtjev za izgradnjom oružanih snaga koje će biti sposobne oblikovati budućnost, što je jedini način odgovora na izazove dolazećeg vremena. Pri upravljanju krizama ove snage moraju imati izgrađenu sposobnost da istu pretvore u priliku, to jest da stvaraju prilike i u uvjetima najtežih humanitarnih stanja, te promiču demokratski sustav vrijednosti uz nisku cijenu i istodobno najveću moguću dobit za stabilnost i prosperitet svijeta u kojem živimo. To je moguće samo ako je odgovor na krizu snažan (robustan), kirurški precizan i adekvatan, izveden u samim počecima krize kao oblik preventivnog, odnosno preemtivnog djelovanja te ako je jasno definirana kako ulazna, tako i izlazna strategija upravljanja krizom. Profesionalne oružane snage budućnosti moraju imati sposobnost bržeg i jeftinijeg pobjeđivanja uz što manje žrtava, pri čemu principi od Sun Tzua kao što su izbjegavanje nepotrebnog konflikta, vođenje protivnika i eliminiranje besmislenih troškova, uz poznavanje sebe, poznavanje protivnika i poznavanje okoliša postaju naglašeniji nego ikad prije u povijesti

ratovanja.⁴ Na ovaj zahtjev mogu odgovoriti samo vrhunski obučene oružane snage koje raspolažu iznimno kvalitetnim balansom profesionalnih standarda, te koje izvrsno razumiju da je informacijska revolucija fundamentalno promijenila prirodu rata koji može biti vođen u 21. stoljeću.⁵

Budući da je Republika Hrvatska dugo bila objekt međunarodne sigurnosti, postavlja se pitanje kako u njoj izgraditi oružane snage koje će biti sposobne pratiti saveznike te odgovarati na sigurnosno obrambene izazove po teritorij RH. Složenost ovog problema zahtijeva mobilizaciju širokog spektra društvenih potencijala i institucija: od Predsjednika, Sabora i Vlade do cjelokupne hrvatske javnosti. Ovo podrazumijeva i sustavan pristup sigurnosnim pitanjima te zahtijeva stalnu edukaciju najviših državnih dužnosnika o sigurnosnim pitanjima, načinima rješavanja sigurnosnih izazova kao i mogućim posljedicama u poduzimanju adekvatnih mjera u sprječavanju sigurnosnih ugroza. Zadaća MORH-a i OS RH je i stvaranje okružja gdje će sigurnosna edukacija i sigurnosna kultura biti poželjna i zahtijevana kod osoba koje se bave politikom te koje odlučuju o izgradnji sigurnosnog i obrambenog sustava. OS RH i MORH ne mogu sami odgovoriti na brojne izazove i probleme koji će se u razdoblju transformacije pojavljivati. Proces izgradnje profesionalnih oružanih snaga je mukotrpan i bolan proces transformacije koji negira zasluge i zaslužne te neprekidno zahtijeva samopožrtvovanje i odricanje, učenje i osposobljavanje, ali i opremanje uz istovremeno obučavanje i samoobrazovanje.

Profesionalizacija, da ili ne – nepotrebna dilema

Kad se raspravlja o profesionalizaciji oružanih snaga evidentno je nerazumijevanje samog termina profesionalizacije, a time i izazova koje pojam označava. Terminološka neodređenost u hrvatskoj defendološkoj i politološkoj misli dovodi do pitanja je li profesionalizacija potrebna ili nije. Ovu dilemu još više produbljuje nepoznavanje različitih modela oružanih snaga i njihovih profesionalnih sposobnosti interveniranja u brojnim sigurnosnim izazovima – u rasponu od obrambenih zadataka do rješavanja kompleksnih, etnopolitičkih konflikata (njih najbolje opisuje Sigmund Freud i naziva ih *narcizmom malih razlika*.⁶)

4

Vidi šire Sun Tzu, *The Art of War*, Oxford University Press, 1963, str. 61-71.

5

Vidi šire Bruce Berkowitz, *The New Face of War, How War Will be Fought in the 21st Century*, The Free Press, New York, 2003, str. 1-30.

6

O kompleksnosti etnopolitičkih konflikata vidi šire Joseph S. Nye, Jr., *Understanding International Conflicts, An Introduction to Theory and History*, fourth edition, Harvard University, New York, 2003, str. 150-153.

Upravo zbog ove terminološke neodređenosti, za neke je autore profesionalizacija uglavnom deskriptivan naziv koji se odnosi na dominantne sociološke i političke karakteristike te vrijednosti svakog profesionalca vojnika. Tako se, pod tim terminom, uglavnom nekritički prihvaćaju svi oni vojnici koji su ugovorno vezani za vojsku kao društvenu instituciju. Iz ovog određenja proizlazi i zabluda kako su svi oni koji nisu ročni vojnici, te koji imaju ugovorni odnos na određeno ili neodređeno vrijeme implicitno profesionalni vojnici, te oni u tom smislu čine različitu društvenu grupu, odnosno određenu profesiju čiji se etos i vrijednosti mogu razlikovati od drugih skupina kojima su okruženi u društvu. Za druge, profesionalizacija je normativni naziv određivanja oružanih snaga koje prihvaćaju vlastitu ulogu u smislu ispunjavanja zahtjeve civilne vlasti svoje države (dakle, ne angažiraju se u unutrašnjoj politici i ne pokušavaju odrediti cjelokupnu obrambenu politiku). Unutar tog određenja, oružane snage se na učinkovit i djelotvoran način fokusiraju na provedbu svojih profesionalnih vojnih aktivnosti, a njihova organizacija i struktura odraz je naprijed navedenih pretpostavki.

Osim ovih nedorečenih definicija, prisutno je i nerazumijevanja termina. Pod profesionalizacijom oružanih snaga ponekad se predmnijeva pojednostavljeno kopiranje ustrojbenih modela i organizacijskih rješenja oružanih snaga određenih zemalja Zapada. Time se dolazi do lažne dileme je li profesionalizacija potrebna ili nepotrebna. Pri tome se nekritički sagledavaju zahtjevi s kojima se susreću različite oružane snage, specifičnosti kulturnog i društvenog razvoja, kao i postojanje u društvu duboko ukorijenjenog duha nacionalne vojne obveze. Kao poseban problem javlja se stručnost u rukovođenju i izgradnji profesionalnih vojnih snaga, što uz visoku cijenu izgradnje i kroz potrebu za formiranjem sustava resocijalizacije profesionalnih vojnika po isteku ugovora može dovesti do negativnog trenda, pa čak i do procesa smanjenja dostignutog stupnja profesionalizacije, odnosno do deprofesionalizacije oružanih snaga.

Nepotrebnu dilemu o profesionalizaciji dodatno pojačava i nepoznavanje njezine stvarne cijene. Većina zemalja u tranziciji nema izgrađene sveukupne normative profesionalizacije oružanih snaga, pa se samo jednostrano uspoređuju segmenti cijene koštanja ročnog vojnika i vojnika po ugovoru – pri čemu oni mogu, ali i ne moraju biti profesionalci. U izračunu isplativosti profesionalizacije oružanih snaga nužno je istaknuti postojanje triju sastavnica koje su u međusobnoj ovisnosti. Jedino pravilno izbalansiran odnos cijene osoblja i infrastrukture (*personnel and infrastructure*), opreme (*equipment*) i održavanja (*sustainability*) jamči preduvjete za izgradnju profesionalne vojske. Nebalansiranost proračuna znači neracionalno korištenje sredstava, te nepostojanje mogućnosti izgradnje stvarne profesionalne vojske i optimalne strukture njenih snaga. Za preemptivne odgovore na nove sigurnosne izazove te za izgradnju adekvatnog modela oružanih snaga koji će biti sposoban projicirati sposobnosti na mjesto sigurnosne turbulencije, nužno je eliminirati disonancije u dinamizmu odnosa između doktrine, izobrazbe i obuke, naoružanja i vojne opreme, te razvijati mogućnosti održavanja izgrađenih

vojnih kapaciteta u operacijama tijekom duljih razdoblja.⁷ Izgradnja profesionalne vojske u Hrvatskoj ne može se ostvariti uz činjenicu da je u proteklom višegodišnjem razdoblju više od 70% proračuna izdvajano za troškove osoblja. Bez obzira na sve poduzete transformacijske poteze, ukoliko se ovaj trend nastavi doći će do neizbježnog raspada izgrađenih sposobnosti i smanjenja stupnja profesionalnosti oružanih snaga.

Kao rezultat svega navedenog, postavlja se dilema treba li prihvatiti ili odgoditi ukidanje obveznog služenja vojnog roka. Navedena dilema također se poistovjećuje s pitanjem treba li prihvatiti profesionalizaciju, pri čemu se ne uočava suštinski problem. Profesionalizacija je neizbježnost koju zahtijeva uspješna organizacija, ali ona ne podrazumijeva ukidanje obveznog služenja vojnog roka; pogotovo ne na ishitren i nesustavan način, budući da takvi nagli potezi mogu izazvati entropiju sustava i nesagledive posljedice za cjelinu obrambenog i sigurnosnog sustava.

Analiza profesionalnog karaktera modernog časničkog zbora predstavlja, po Huntingtonu, prvi korak u definiranju profesionalizma. On ističe kako su izražajne karakteristike profesije kao specijalnog tipa društvenog poziva – pa samim time i vojnog poziva – stručnost (*expertise*), odgovornost (*responsibility*) i pripadnost organizaciji (*corporate ness*). U praksi, za Huntingtona niti jedan poziv, čak ni medicina ili pravo, nemaju sve karakteristike idealnog profesionalnog tipa. Časništvo je nešto dalje od idealnog tipa nego dvije spomenute profesije, no kod njega je temeljni karakter profesije neupitan. U praksi, časništvo je naj snažnije i najučinkovitije kada je najbliže tom idealu, odnosno najslabije je i s najviše nedostataka kada ne dostiže taj ideal.⁸

Sagledavajući naprijed navedeno, u cilju definiranja profesionalizacije oružanih snaga u njenom punom obimu i značenju, pod profesionalizacijom oružanih snaga se predmnijeva dinamičan, složen, kompliciran i dugotrajan proces izgradnje oružanih snaga, sa sposobnošću za brze odgovore na buduće sigurnosne izazove, kroz prihvaćanje profesionalnih standarda (prvenstveno u područjima stručnosti, odgovornosti i promaknuća), te izgradnja optimalne i fleksibilne strukture OS, tako da one mogu jasno provoditi svoje zadaće, precizno i nedvosmisleno definirane kroz Ustav i kroz strategijske dokumente (Strategiju nacionalne sigurnosti i Vojnu strategiju).

Iz navedene definicije vidljivo je da su profesionalne oružane snage određene višedimenzionalno i s više međusobno povezanih karakteristika. Moguće ih je svrstati, kao što ih svrstava Anthony Forster⁹, u četiri ključne ka-

7

NATO savez traži da sve zemlje članice izgrađuju sposobnosti vlastitih oružanih snaga koje će imati sposobnosti da 40% kopnene komponente bude *deployable*, te da postoji sposobnost za kontinuirano podržavanje 8% kopnene komponente u različitim vrstama operacija.

8

Vidi šire Samuel P. Huntington, *The Solder and the State, The Theory and Politics of Civil-Military Relations*, Harvard University Press, Thirteenth printing, 1998, str. 7-18.

9

Vidi šire Anthony Forster, Andrew Cottey i Tim Edmunds, *The Challenge of Military Reform in Post-communist Europe, Building Professional Armed Forces*, Palgrave Macmillan, 2002, str. 1-15.

rakteristike koje su određene brojnim podkarakteristikama i od čijeg međusobnog odnosa zavisi stupanj profesionalizacije.

Uloga: Profesionalne oružane snage imaju jasno definiranu i široko prihvaćenu ulogu koja je određena međunarodnim okruženjem i unutarnjim društvenim uređenjem

- strategijski ciljevi i zadaće, uloga kao i odgovornost oružanih snaga mora biti jasno definirana i razumljiva

- moraju postojati jasna zakonska i ustavna ograničenja uloge oružanih snaga u unutarnjoj politici

- oružane snage su organizacija usmjerena na realizaciju ciljeva, utemeljena na racionalnim načelima i sa zadaćom učinkovitog postizanja ciljeva u svezi osoblja, opreme i nabave

- oružane snage su ustrojene i organizirane tako da odražavaju šire ciljeve obrambene politike.

Stručnost: Svaka profesija posjeduje dvije razine stručnosti: prvu, koja daje široku liberalno-kulturnu pozadinu i drugu, koja daje specijalizirana znanja i umijeća same profesije. Druga razina profesionalne izobrazbe omogućava se i provodi u specijalnim institucijama kojima rukovodi ili s kojima je povezana sama profesija. Oružane snage izgrađuju specijaliziranu stručnost potrebnu za provođenje svoje međunarodne i unutarnje funkcije i zadaća na učinkovit i djelotvoran način. Da bi oružane snage postigle stručnu diferenciju specifičnu u odnosu na druge profesije, nužno je slijedeće:

- trebaju postojati čvrsti standardi i formalne kvalifikacije za ulazak u oružane snage u svezi izobrazbe, obuke, iskustva, zdravlja i starosti;

- nužno je postojanje učinkovite obuke i vojne izobrazbe, uključujući vojne akademije i razne vrste časničkih i dočasničkih škola kako bi se osoblje unutar oružanih snaga pripremio za svoje uloge i buduće zadaće;

- budući da su dužnosti unutar oružanih snaga visoko specijalizirane, iste zahtijevaju visoku i različitu tehničku stručnost kao i specijalizirana znanja; zbog toga je potreban suvremeni sustav izobrazbe i obuke koji će optimalno odgovoriti na navedeni izazov;

- u cilju održavanja dostignutog stupnja stručnosti, potrebno je posjedovati sposobnosti zadržavanja stručnog osoblja u sustavu, te permanentnog usavršavanja pripadnika oružanih snaga.

Odgovornost: Profesionalac je praktični stručnjak koji radi u društvenom kontekstu i obnaša službu nužnu za funkcioniranje društva. Samim time istaknuta je i njegova odgovornost za područje u kojem se on razlikuje od ostalih stručnjaka samo po svojim intelektualnim sposobnostima. Ova odgovornost prema društvu često je kod vojnih profesionalaca skup pisanih i nepisanih (običajnih) normi i kanona profesionalne etike, te ćudoređa koja izričito ističu pravila odgovornosti oružanih snaga kao institucije, ali i svakog pojedinca unutar oružanih snaga. Kroz pravila i doktrinarna rješenja ističu se sljedeće zakonitosti:

– sve operacije su obilježene jasnim pravilima i normativima koja eksplisitno opisuju dužnosti, odgovornosti, standardizirane postupke (SOP-ove) i procedure te odnos djelatnika u raznim situacijama, tako da se kroz navedene procedure i postupke izbjegavaju neželjene posljedice

– postoji slobodan protok informacija i brzo kretanje zapovijedi po dubini sa izgradnjom aerodinamičnog lanca zapovijedanja, a posebno u kriznim situacijama

– jasno su definirane zakonske regule i pravilo službe u oružanim snagama koje naglašeno primjenjuju principe jednočelništva i subordinacije, tako da se kroz zakonske regule osigurava potreban stupanj vojne discipline i sprečava vojni neposluš (*insubordination*);

– izgrađeni su mehanizmi i standardi koji sprečavaju korupciju unutar sustava oružanih snaga, te je profesionalnim vojnicima spriječeno sudjelovanje u raznim poslovima koji omogućavaju stjecanje materijalne dobiti ili druge vrste plaće

– u uporabi resursa izgrađena je odgovornost njihove učinkovite i optimalne uporabe.

Promaknuća: Profesionalne oružane snage obilježava izgrađen sustav promaknuća koji stimulira izvrsnost i koji je utemeljen na postignućima, tako da :

– postupci promaknuća su transparentni, precizni i utemeljeni na ideju stručnosti ili postignućima kroz definirane modalitete iskazivanja sposobnosti;

– imenovanja i postavljenja, od najnižih do najviših dužnosti, odvijaju se kroz jasne i zakonom definirane procedure utemeljene na specijalističkim kvalifikacijama, a ne na nepotizmu, prijateljskim, političkim ili sličnim kriterijima. To znači da je potrebno izgraditi moderan, učinkovit sustav za upravljanje osobljem kroz koji će se formirati mehanizmi za ocjenjivanje (*evaluating*), nagrađivanje (*rewarding*), promicanje (*promoting*) ili postavljenja (*posting*) na ključne položaje onih koji su kvalificirani za vođenje preustroja oružanih snaga, a sukladno novoj ulozi i novim planovima uporabe oružanih snaga.

Iz navedenih određenja i dimenzioniranja sadržaja profesionalizacije, neupitno je da zemlje koje izgrađuju svoj politički sustav na principima demokracije nemaju dileme je li profesionalizacija potrebna ili ne. Naprijed navedeni termin ne preferira niti jedan model ustroja snaga, kao što ne isključuje obvezno služenje vojnog roka (primjer Njemačke, Austrije i dr.), iz čega proizlazi da razni tipovi profesionalnih oružanih snaga stavljaju naglasak na različite probleme profesionalizacije. Može se zaključiti da je profesionalizacija oružanih snaga nužnost i da svako izbjegavanje primjene načela ustrojavanja može imati pogubne posljedice, budući da oružane snage tada ne koriste društvenoj zajednici već postaju organizacija i sila sama za sebe.

Upravo zbog toga, profesionalizacija uključuje definiranje vojne uloge, revidiranje strukture snaga i njihovo ustrojavanje u skladu s redefiniranom

ulogom te prihvaćanjem profesionalnih standarda (posebno u područjima stručnosti, odgovornosti i promaknuća). U procesu profesionalizacije, kao ključ svega ističe se uloga oružanih snaga. Upravo je to najvažnija od svih karakteristika, kamen temeljac profesionalizacije, te bez jasno definirane i opće prihvaćene uloge oružanih snaga one neće razviti ostale karakteristike profesionalizma.

Sumirajući zahtjeve obrane i nacionalne sigurnosti za države koje teže uključanju u NATO sustav (a s kojima se buduće profesionalne oružane snage NATO zemalja moraju suočiti), Chris Donnely, u svom radu *Think Peace*, ističe:

- oružane snage moraju posjedovati sposobnost mobilizacije kako bi uspješno odgovorile nepredviđenim prijetnjama i osigurale pričuvu, ali uz dugo vrijeme upozorenja (*warning time*)

- oružane snage moraju imati sposobnost brzog raspoređivanja (*deployable*) izvan svog područja (*out-of-area*) i djelovanja u produženom vremenskom razdoblju (*sustainability*) – što će zahtijevati povećanje omjera obrambenog proračuna u korist logističkih i potpornih funkcija

- interoperabilnost s NATO-om na najvišim političko-vojnim razinama odlučivanja

- visoki standardi obrazovanja i obuke za vojnike, dočasnike i časnike

- izgrađena sposobnost sa širokim rasponom administrativnih znanja (npr. upravljanje transportnim sustavima, bolnicama i sl.)

- djelovati kao policijske snage

- izgraditi i održavati novo utemeljenje za motivaciju i moral kako bi se poduprlo formiranje gore navedenih sposobnosti (izgradnja morala u novim uvjetima ne temelji se na principima izgradnje morala za obranu domovine).

Iskustva iz profesionalizacija OS RH

OS RH su stvarane u ratu i nosile su obilježja vojski između dva svjetska rata. Ta specifičnost proizlazi iz činjenice da je na Republiku Hrvatsku izvršena invazija, zbog čega je bilo nužno uspostaviti kombinirani model oružanih snaga s velikim brojem mobiliziranih vojnika (u pojedinim ratnim razdobljima periodima bilo je mobilizirano oko 5% ukupne populacije), što je OS RH davalo značajke masovne vojske i istodobno je predstavljalo silno naprezanje za hrvatsko društvo. Glavna misija bila je obrana domovine te je samim time odnos javnosti bio izrazito pozitivan, a dominantna karakteristika vojnog profesionalca je bila njegova uloga ratnog vođe, a ne vojnika-državnika ili vojnika-znanstvenika, što je glavno obilježje vojnika profesionalca u postmodernim vojskama¹⁰ nakon hladnog rata. Novačenje je bilo nužno te je

¹⁰

Više o značajkama postmodernih vojski vidi: *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*, Charles C. Moskos, John Allen Williams, David R. Segal, Oxford University Press, 2000.

potvrdilo tezu Philipa Golda, voditelja obrambenih studija u Zavodu za istraživanje u Seatleu, da je novačenje uvijek bilo vrlo djelotvorno kada je bila potrebna velika poluobučena masa za obranu domovine od neposredne i masovne prijetnje. Domovinski rat je istakao neprocjenjivu važnost građaninavojnika kroz kojeg su se OS RH odražavale kao dio slike vlastite nacije. Od stjecanja neovisnosti i međunarodnog priznanja, Republika Hrvatska je kao svoje strategijske ciljeve postavila oslobođenje vlastitog teritorija i prijem u euroatlantska integracije, prije svega u EU i NATO savez. Budući da je stvaran u ratnim uvjetima, hrvatski je obrambeni sustav bio strukturiran sukladno potrebama tadašnje ratne situacije, a ne transformacijama koje je nosila revolucija u domeni vojnih poslova devedesetih godina prošlog stoljeća. Budući da su oružane snage RH uspješno izgrađene u veoma kratkom vremenu te su uspješno realizirale svoju povijesnu zadaću, one se u tom razdoblju, prema idealno opisanom modelu, mogu svrstati u post-neutralne oružane snage koje daju prednost obrani nacionalnog teritorija, ali i pokazuju volju za sudjelovanjem u operacijama održavanja mira i humanitarnim zadaćama.

Oslobođenjem okupiranih područja RH te završetkom mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja, stvoreni su uvjeti da Republika Hrvatska aplicira za prijem u Partnerstvo za mir i time pokrene svoje obrambene potencijale i transformaciju te pridonese izgradnji mira i stabilnosti u svijetu, a posebno na jugoistoku Europe. Republika Hrvatska je za svoje glavne vanjskopolitičke ciljeve postavila članstvo u NATO i EU – koje smatra jednim od najvažnijih jamstava vlastite nacionalne sigurnosti, ali navedeni strategijski ciljevi zahtijevali su, i zahtijevaju, izniman napor cjelokupnog hrvatskog društva u dubokoj transformaciji iz ratne vojske u postmodernu oružanu silu. Ovaj zahtjev multiplicira složene zadaće i ističe specifičnost položaja OS RH u odnosu na sve druge oružane snage koje apliciraju za članstvo u navedenim organizacijama, a koje nemaju iskustvo rata na vlastitom teritoriju te put ustanovljavanja u ratnim okolnostima. Ovi izazovi zahtijevaju stvarnu, revolucionarnu transformaciju oružanih snaga, ali istovremeno i revoluciju civilno-vojnih odnosa. Ova revolucija duboko mijenja ulogu, strukturu i sastav OS RH, te zahtijeva velika naprezanja i odricanja kako bi profesionalne oružane snage bile izgrađene sukladno zahtjevima postavljenim na summitu NATO-a u Istanbulu.

Transformacija OS RH je provediva budući da je u hrvatskom društvu došlo do važnih promjena. Prvo, izmijenjena je percepcija pučanstva u shvaćanju onoga što Hrvatska je i zbog čega treba staviti težište aktivnosti na izgradnju ljudskih prava, sloboda, te istinskih demokratskih vrijednosti zapadne liberalne demokracije – odnosno, uočava se zašto težište više ne treba biti na obrambenom sustavu kao jedinom segmentu sigurnosnog sustava. Drugo, došlo je do promjene u percepciji hrvatskog javnog mnijenja o situaciji u neposrednom okruženju. Više se ne smatra kako je Hrvatska okružena vječitim neprijateljima, a mogućnosti razvoja vlastitog prosperiteta traži se u razvoju dobrosusjedskih odnosa.

Kada analiziramo postratni razvoj profesionalizacije u Republici Hrvatskoj, dolazimo do zaključka kako je hrvatska obrambena politika u velikoj mjeri bila pod utjecajem američke vojne misli koja se manifestirala kroz ugovorno djelovanje američke kompanije MPRI. Stoga se na profesionalnu vojsku gledalo kao na vojsku sastavljenu od dragovoljaca, a ratno iskustvo je diktiralo da je profesionalni vojnik onaj koji se dokazao kroz bitke u Domovinskom ratu, obično kao taktički zapovjednik.¹¹ Daljnjim razvojem hrvatske vojne misli i dosegnutim spoznajama kroz Studiju o profesionalizaciji, ovaj stav je zadržan, ali i značajno proširen. U skladu s njim, put prema profesionalnoj vojsci ponajprije se temelji na obrazovanju i izgradnji časnika-znanstvenika, te časnika s visokim stupnjem razumijevanja cjelokupnih društvenih kretanja. Ove tendencije su i naglašene kroz cjelokupni spektar osposobljavanja i školovanja vojnika, dočasnika i časnika, te se u potpunosti uočavaju opasnosti koje se kriju iza debalansiranog razvoja sposobnosti oružanih snaga.

U cilju dostizanja sposobnosti za kreativno sudjelovanje u modelu kooperativne i kolektivne sigurnosti, identificirana su tri ključna područja za reformu kao dio profesionalizacije: prvo – vojna izobrazba, drugo – reforma i prenamjena vojnog proračuna kako bi se postigla balansirana unutarnja struktura čije je težište u financiranju obrazovanja, obuci i nabavi moderne vojne opreme, te treće – izgradnja jasno oblikovane strukture i efikasnog sustava zapovijedanja i nadzora. Reforme u svakom od ova tri područja stvaraju mogućnosti za istinsku transformaciju oružanih snaga prema budućoj profesionalnoj vojsci. Istovremeno se, međutim, stvaraju i ogromne barijere koje su ponajprije uzrokovane iznimno nepovoljnim ekonomskim uvjetima te, kako to kaže Alex J. Bellamy, time što Hrvatska vojska ima ograničene sposobnosti i materijalna sredstva za bilo kakve druge zadaće osim obrane vlastitog teritorija.¹²

Zbog svega toga potrebno je transformaciji i stvaranju postmodernih, profesionalnih oružanih snaga pristupiti sustavno. Proces započinje čvrstim ustrojem snaga koji ne uključuje samo organizaciju i strukturu oružanih snaga, već i broj vojnika, dočasnika i časnika koji popunjavaju ustroj. Ustroj se mora temeljiti na stratezijskim dokumentima: Strategiji nacionalne sigurnosti, Strategiji obrane i Vojnoj strategiji čime se omogućava stabilnost razvoja oružanih snaga. Ovo je kritičan korak, no o njegovoj uspješnosti ovisi brzina ukupnog daljnjeg napredovanja. Sljedeći korak je poboljšanje kvalitete u strukturi osoblja. To znači da nije dovoljno samo osigurati dovoljan broj pripadnika kojima se popunjava ustroj, već treba unovačiti i zadržati kvalificirano osoblje s nužnom izobrazbom i fizičkim vještinama te tako udovoljiti zahtjevima svakog posebnog ustrojbenog mjesta. Zbog toga je potrebno izgraditi

11

Alex J. Belamy, "A Revolution in Civil-Military Affairs: the Professionalisation of Croatia's Armed Forces" str. 165-181, u *The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe*, Palgrave Macmillan New York.

12

Isto.

jasne standarde profesionalnog razvoja koji će isticati i važnost kvalitete novačenog osoblja i zahtijevati visoku izobrazbu kao preduvjet za većinu radnih mjesta. Ovi standardi moraju biti visoki kako bi se osigurala promocija najboljih pojedinaca na svim razinama i tako izgradila nova generacija dočasnika i časnika koji će biti spremni odgovoriti izazovima budućnosti. U novačenju nove generacije dočasnika i časnika oružane snage moraju se fokusirati na visoke standarde samosvijesti. Da bi se to postiglo, nužno je izgraditi kvalitetan program oglašavanja u medijima i time doći do kvalitetnih mladića i djevojača, potrebnih oružanim snagama. Ovaj pristup je važan i u uvjetima visokog stupnja nezaposlenosti, budući da se do kvalitetnog osoblja teško dolazi, a još ga je teže zadržati u sustavu. Zato treba izgraditi sustav naknada koji će održavati primanja, u najmanju ruku jednaka primanjima sličnih civilnih profesija. Kroz sve to, vojska mora osigurati kvalitetan život ljudima koji su posvetili svoje živote obrani. To znači da oružane snage moraju posvetiti punu pozornost uvjetima života, zdravstvenoj zaštiti, stambenom zbrinjavanju i vojnom školovanju svojih pripadnika. U cjelokupnom procesu ne treba zaboraviti da pri izgradnji profesionalne vojske nije dovoljno samo riješiti pitanje kvalitete života i novčanih sredstava, već je jednako važno izgrađivati samosvijest, duh zajedništva i moral koji proizlaze iz postojanja dobro obučene i dobro vođene vojne organizacije s visokim standardima i osjećajem svrhe vlastitog angažiranja i odricanja.

Zaključak

Izgradnja profesionalnih oružanih snaga sa izgrađenom sposobnošću projiciranja moći, a što rezultira sa projiciranjem stabilnosti, predstavlja trend transformacije oružanih snaga u gotovo svim NATO zemljama. U toj transformaciji jasno se uočava da je NATO ugovorna organizacija u kojoj je svaka zemlja članica odgovorna za vlastitu obranu te izgradnju vlastitih sigurnosnih sposobnosti. Polazeći od činjenice kako je regionalno okružje od osobitog značenja za njezine interese, Republika Hrvatska treba dužnu pozornost posvetiti promoviranju stabilnosti, smanjivanju tenzija i nesigurnosti u regionalnom okružju. Pri ostvarenju tog cilja Republika Hrvatska može djelovati kako bilateralno, tako i multilateralno, u okviru međunarodnih organizacija i regionalnih inicijativa. Upravo zbog toga u transformaciji sigurnosnog okružja OS RH aktivnu sudjeluju u radu različitih foruma regionalnih inicijativa vezanih za Srednju i Jugoistočnu Europu (Pakt o stabilnosti, SEDM, CENCOOP, Kvadrilateral i JJI).

Izgradnja profesionalne vojske je dugotrajan, kompliciran i složen proces te trenutačno ukidanje obveznog služenja vojnog roka može imati negativne implikacije na sposobnosti oružanih snaga u obavljanju već postojećih zadaća. U Republici Hrvatskoj još uvijek ne postoje precizno definirani standardi koji se odnose na profesionalnog vojnika OS RH u budućnosti, i to se po-

kušava riješiti studijom o profesionalizaciji. Najveći broj hrvatskih profesionalnih vojnika ne odgovara modelu profesionalnog vojnika u NATO zemljama – i to prema kriterijima starosti, zdravstvene sposobnosti, obrazovanja, sposobnosti za zadaće, smještajnim uvjetima, spremnošću za nove izazove (većina su obiteljski ljudi, vezani za mjesto stanovanja). Novi sigurnosni izazovi i nedostatnost vlastitih obrambenih sposobnosti nužno zahtijevaju da model individualne obrane bude zamijenjen modelom kooperativne i kolektivne sigurnosti. On zahtijeva visok stupanj profesionalizma, potpunu usredotočenost na obuku i buduće zadaće te izgradnju časničkog zbora s visokim obrazovnim standardima. Balansirani razvoj svih grana oružanih snaga je nužnost, ali isto tako nacionalne vojne sposobnosti moraju biti u ravnoteži sa zajedničkim potrebama institucija kojima se pojedina nacija želi pridružiti. Upravo zbog toga je za nužno potrebitu transformaciju OS RH i integraciju RH u NATO savez važna potpora svih hrvatskih nacionalnih institucija. U tom procesu transformacije potrebno je modernizirati i profesionalizirati OS RH na način koji će ponajprije služiti hrvatskim nacionalnim interesima, a tada će i OS RH moći pridonijeti i ukupnoj sposobnosti NATO-a kao jedinstvenog saveza.

Da bi se osigurali primjereni odgovori na postojeće i buduće sigurnosne izazove, potrebno je raspolagati širokim spektrom obrambenih sposobnosti, koje se zbog ograničenih raspoloživih resursa, ne mogu osigurati samostalno. Stoga Republika Hrvatska zasigurno može svoju optimalnu sigurnost ostvariti samo kroz punopravno članstvo u NATO-u. U kretanju ka NATO savezu, te u transformaciji OS RH potrebno je se sresti s velikim brojem izazova. U susretu s navedenim izazovima treba stalno imati na umu da će reformski procesi omogućiti stvaranje obrambenog, ali i sigurnosnog sustava koji će pridonijeti prvenstveno vlastitoj, a zatim i kolektivnoj sigurnosti, omogućiti stvaranje stabilnoga i sigurnog međunarodnog okruženja, te kroz to snažno zaštititi nacionalne interese i dobrobiti svih građana Republike Hrvatske, kao i naših budućih pokoljenja.

Literatura

Alex J. Belamy, *A Revolution in Civil-Military Affairs: The Professionalisation of Croatia's Armed – The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe*, Palgrave Macmillan, New York.

Bruce Berkowitz, *The New Face of War, How War Will be Fought in the 21st Century*, The Free Press, New York, 2003.

Anthony Forster, Andrew Cottey i Tim Edmunds, *The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe, Building Professional Armed Forces*, Palgrave Macmillan, 2002.

George and Meredith Friedman, "The Future of Warfare", *The Economist*, 8th March 1997.

- Samuel P. Huntington, *The Solder and the State, The Theory and Politics of Civil-Military Relations*, Harvard University Press, Thirteenth printing, 1998.
- Robert R. Leonhard, *The Principles of War for the Information Age*, Presidio Press, Inc. Novato, CA, SAD, 2000.
- Joseph S. Nye, Jr., *Understanding International Conflicts, An Introduction to Theory and History*, fourth edition, Harvard University, New York, 2003.
- David R. Sands, *Washington Times*, "Novačenje je danas dio prošlosti", 1. siječnja 2001.
- Sun Tzu, *The Art of War*, Oxford University Press, 1963.

Summary

Transformation of the armed forces is a real challenge for most of the European countries, even for the USA. Starting from revolution in the domain of military affairs, the challenge of transformation becomes a key element in building armed forces capable to respond to the new security challenges. Republic of Croatia wants to become NATO member, which poses the imperative of transformation to entire Croatian society and the armed forces. Transformation of the Croatian armed forces needs to be developed as a permanent process of building new capabilities with which the Croatian armed forces are going to respond to the new security challenges. In the process of transformation of the Croatian armed forces very important question is the one of building professional army. This challenge is specially actual in transitional countries. For Croatia, where the armed forces were created during the war, this presents also a crucial political issue. For that reason it is necessary to have support of all national institutions in the process of transformation of the armed forces and Croatian integration to the NATO. Croatia needs to reform its armed forces in a way that would primarily serve Croatian national interests, but also to contribute to the NATO capabilities.

Keywords: transformation of the armed forces, security challenges, NATO